

مقاله پژوهشی: نظم انتقالی در منظومه‌ی فکری مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)

مهدی ذوالفقاری، حمید احمدی نژاد^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۵/۲۰

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۹/۱۴

چکیده

اصطلاح نظم در حال گذار به معنای دوره‌ای که برآیند آن وقوع نظامی تازه و جایگزین نظم غرب محور کنونی خواهد بود، از علائم و نشانه‌های تغییر در موازنه‌ی قدرت جهانی برآمده است. لذا امروز سخن گفتن از تز تغییر نظم جهانی دیگر چندان بیهوده و اغراق‌آمیز نیست و از همین رو اندیشمندان بسیاری تمرکز خود را بر نحوه‌ی رخ نمود این نظم آینده قرار داده‌اند. دوره و یا به عبارت بهتر نظم انتقالی یعنی نظامی که منجر به نظم جایگزین (آینده) خواهد شد، در برگیرنده‌ی ظهور و سقوط عناصری خاص است که تحلیل‌گران جهانی به اتفاق تضعیف غرب و ظهور نظم شرق محور را دو روی سکه‌ی این نظم می‌دانند. مبتنی بر این اصل، این مقاله درصدد پاسخ به این پرسش است که مهم‌ترین محورها و نمادهای زمینه‌ساز انتقال نظم در منظومه‌ی فکری مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) چیست؟ فرضیه‌ای که به آزمون گذاشته شده آن است که نگرش و آینده‌بینی رهبر انقلاب حاکی از تغییر نظم کنونی در دو بعد محورها - کشورهای ایجاد کننده نظم جدید- و نمادها - عناصر برآمده از پتانسیل محورها - ایجاد کننده نظم جدید- است. با استفاده از تئوری دژ بلامی و برپایه‌ی روش تحلیل محتوای کیفی جهت‌دار یافته‌های پژوهش نشان داد که منظومه‌ی فکری مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) نشان‌دهنده‌ی نمودهایی مانند افول هژمونی، تغییر ژئوپلیتیکی و تقویت محور مقاومت در چارچوب اتحاد روسیه- چین با همراهی ایران به عنوان مدارهای نظم انتقالی است. کلیدواژه‌ها: نظم جهانی، نظم انتقالی، جامعه امن، دژسازی، مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی).

۱. دانشیار گروه علوم سیاسی و روابط بین الملل، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد،

ایران zolfaghari.m@lu.ac.ir

۲. مدرس و پژوهشگر پسادکتری روابط بین‌الملل، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

ahmadinejad@khu.ac.ir

مقدمه و بیان مسئله

با پایان جنگ سرد و سقوط شوروی بسیاری معتقد به جهانی‌شدن ارزش‌های نظام لیبرال-دموکراسی به رهبری غرب و هژمونی آمریکا بودند. از این زمان آمریکا خود را در موقعیت برتری مطلق جهانی یافت که از زمان امپراطوری روم دیده نشده بود. لذا برخی صحبت از پایان تاریخ و پایان ایدئولوژی به میان آوردند. این در حالی بود که تحولات دهه‌های بعد نشان داد برخی روندهای جهانی در سطوح سیاسی، اقتصادی، ژئوپلیتیکی و فرهنگی بیشتر از آن بحث پایان تاریخ در حال تبدیل شدن به واقعیت‌های جهانی هستند. فصل مشترک همه‌ی این روندها طی تقریباً دو دهه اخیر تاکید بر تغییر نظم موجود جهانی بوده است. بنابراین در تحول نظم کنونی به اعتقاد بسیاری از اندیشمندان شکی وجود ندارد، اما این که این نظم چگونه تغییر خواهد کرد و منجر به چه نوع نظامی خواهد شد محل اختلاف است. البته با وجود این اختلاف برخی نقاط مشترک در بین این دیدگاه‌ها به وفور یافت می‌شود که کم‌وبیش چارچوب تحول نظم را نشان می‌دهند. به عنوان مثال اغلب تحلیل‌گران چین را بازیگری اصلی در این تحول ذکر می‌کنند و یا معتقدند نظم آینده به سمت نظامی پراکنده و چندجانبه سوق پیدا خواهد کرد که در آن قدرت‌های غیرغربی به ایفای نقش خواهند پرداخت. در همین ارتباط رهبر انقلاب اسلامی (مدظله‌العالی) در دیدار آبان ۱۴۰۱ خود با دانش‌آموزان، جهان را در آستانه‌ی یک نظم نوین ترسیم کردند که در ایجاد و شکل دادن به آن جمهوری اسلامی را دارای نقش مهمی دانستند. رهبر انقلاب (مدظله‌العالی) در سال‌های گذشته نیز با ارجاع به نظر اندیشمندانی مانند استفن والت و جوزف نای روند این تحول را افول موربانه‌وار توصیف کردند. مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) با وجود آن که مشخص کردن فرم و چهره‌ی دقیق این نظم را کاری سخت دانستند، اما بر عناصری مانند حرکت به سمت چندقطبی بودن، تضعیف یک‌جانبه‌گرایی، زوال نظام سلطه و ... در این مسیر تاکید داشتند. با توجه به نقش ویژه‌ی رهبری (مدظله‌العالی) در ترسیم جهت‌گیری‌های کلی جمهوری اسلامی ایران و نیز اهمیت و جایگاه سخنان ایشان در میان افکار عمومی مسلمان شناخت ابعاد این پیش‌بینی سیاسی ایشان ضرورت این پژوهش را برجسته می‌نماید. لذا

هدف این مقاله در چارچوب منظومه‌ی فکری مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) و مبتنی بر بیانات ایشان شناسایی مهم‌ترین محورها و نمادهای زمینه‌ساز انتقال نظم جهانی به سوی یک نظم جدید است. سوال پژوهش بدین صورت طرح گردید که مهم‌ترین محورها و نمادهای زمینه‌ساز انتقال نظم در منظومه‌ی فکری مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) چیست؟ فرضیه ابتدایی در پاسخ به سوال آن است که از منظر رهبر انقلاب (مدظله‌العالی) نظم کنونی بر محور کشورهای ضددهژمون و براساس پتانسیل‌های هر یک از آنان در قالب اتحاد به سمت و سوی تغییر در حال حرکت است. برای بررسی این فرضیه ضمن اتخاذ چارچوب تئوریک جامعه‌ی امن (دژ بلامی) به عنوان پارادایمی مناسب در تحلیل همگرایی ضدنظم موجود، روش تحلیل محتوای کیفی جهت‌دار با مراجعه به آراء و نظرات رهبر انقلاب جهت تبیین محورها و نموده‌های این همگرایی استفاده می‌شود.

۱. ادبیات و مبانی نظری:

۱-۱. تعریف واژگان

نظم جهانی: نظم جهانی به معنای نحوه‌ی آرایش قدرت و آغاز جهان مدرن از منظر جغرافیایی برگرفته از اروپا و بر ظهور دولت سرزمینی مستقل به عنوان بازیگر سیاسی مسلط استوار است. این نظم اروپامحور روابط با جوامع غیرغربی را در قالب سلسله مراتب می‌نگرد (Falk, 2004).

نظم انتقالی: در این پژوهش نظم انتقالی یا در حال‌گذار به معنای دوره‌ای میان نظم موجود و نظم قوام‌یافته‌ی آینده است. این نظم دربردارنده‌ی نظامی متشکل از بازیگران سیاسی جدیدی است که با در پیش گرفتن کنش‌های هماهنگ سعی در رسیدن به نظم مورد نظر دارند.

جوامع امن: جوامعی هستند که با ارزش‌های سازگار، نهادها و درجه‌ای از هویت

مشترک به عنوان حس «ما بودن» به یکدیگر پیوند خورده‌اند (Bellamy, 2004: 7).

هویت: هویت عبارت است از درک ما از این مطلب که چه کسی هستیم و دیگران کیستند و از آن طرف، درک دیگران از خودشان و افراد دیگر، بنابراین هویت را می‌توان یک فرآیند بودن یا شدن دانست (جنکینز، ۱۳۸۱: ۸-۶).

۱-۲. پیشینه پژوهش

ملک‌زاده (۱۴۰۱) در مقاله «چشم‌انداز تمدن نوین جهانی از دیدگاه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)» معتقد است نظام آرمانی مورد نظر رهبر انقلاب (مدظله‌العالی) شامل دو مرحله‌ی شکل‌گیری نظم مطلوب جهانی از طریق همگرایی بین‌المللی در سایه‌ی صلح عادلانه و مرحله‌ی بعد ایجاد تمدن نوین اسلامی است که به شکل‌های گوناگون در ادیان مختلف طرح شده است.

شریعتی‌نیا (۱۳۹۸) در مقاله «روابط ایران و چین؛ گذار از مثلث رمانتیک به پیوند پایدار» با طرح این سوال که خروج آمریکا از برجام چه تاثیری بر روابط ایران و چین داشته است؟ به این نتیجه رسیده است با این اقدام آمریکا الگوی روابط ایران و چین دچار تغییر شده که این تغییر گذار به پیوند پایدار بوده است. به این معنا که روابط آینده‌ی دو کشور بیش از گذشته راهبردی و توازن‌ساز در مقابل آمریکا خواهد بود.

درج و فلاح‌پیشه (۱۳۹۸) در مقاله‌ای با عنوان «صف‌آرایی ایران، روسیه و چین در مقابل آمریکا در صفحه ژئوپلیتیک اوراسیا» معتقدند مثلث ایران، چین و روسیه با هدف تامین اهداف خود به سمت یک اتحاد استراتژیک ضدهژمون در صفحه شطرنج اوراسیا گام برداشته‌اند که علت آن برداشت تهدیدآمیز و ترس از محاصره شدن و هدف آن نیز مهار نظم سلطه‌طلب مورد نظر آمریکا می‌باشد.

عباس تبارمق‌ری و هاشمی میارکلایی (۱۳۹۷) در مقاله «مختصات نظم موجود و مطلوب جهانی از دیدگاه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)» با این فرض که در اندیشه‌ی رهبر انقلاب (مدظله‌العالی) دستورالعمل جامعی برای رسیدن به نظم مطلوب جهانی آینده وجود دارد به پرسش از اصول و ویژگی‌های این نظم پرداخته‌اند. نتایج مقاله حاکی از باطل بودن نظم

موجود به دلیل ماهیت استبدادی آن از منظر مقام معظم رهبری^(مدظله‌العالی) و در مقابل اعتقاد به نظم مبتنی بر فطرت انسان با هدف سعادت دنیوی و اخروی است. محمدزاده (۱۳۹۷) در مقاله‌ای با عنوان «چیستی نظام سلطه و چگونگی مقابله با آن از دیدگاه مقام معظم رهبری^(مدظله‌العالی)» به سه بُعد چیستی، چرایی و علل شکل‌گیری نظم موجود جهانی و نیز چگونگی مقابله با آن پرداخته است. نویسنده با بررسی ابعاد موضوع به این نتیجه رسیده که سلطه‌گری نظم موجود به دلیل سوءاستفاده علمی و عدم‌پایبندی به ارزش‌های مورد ادعایی آن بوده که مسیر مقابله با آن را مقام معظم رهبری^(مدظله‌العالی) بازگشت به هویت اسلامی برای مسلمانان و نیز استقلال علمی، فرهنگی، اقتصادی و ... ذکر می‌کند.

تمایز این پژوهش با آثار بسیاری که در زمینه‌ی تغییر و تحول نظم بین‌المللی وجود دارد اتکاء بر جدیدترین نگرش مقام معظم رهبری^(مدظله‌العالی) در تفسیر این تغییر و نیز استخراج محورها و نمادهای آن است که در این روند مبتنی بر انگاره‌ی نقش‌آفرینی جمهوری اسلامی ایران در این تحول و نظم آینده و نیز همگرایی کشورهای مخالف نظام سلطه در این فرآیند از سوی رهبری^(مدظله‌العالی)، درچارچوب جامعه‌ی امن الکس بلامی اتحاد سه‌گانه‌ی ایران، چین و روسیه به عنوان محورهای این تحول در نظر گرفته شد که برای اثبات آن در تحلیل رسالت هر کشور به سخنان رهبری^(مدظله‌العالی) رجوع خواهد شد، به‌ویژه که ایده‌ی این تقابل سه‌گانه‌ی درگفتمان نخبگان سیاسی و نظامی آمریکا نیز در حال پذیرش است.

۱-۳. چارچوب تبیین: دژسازی جوامع امن

مفهوم جامعه امن^۱ به معنای مطالعه‌ی راه‌های احتمالی که از طریق آن ممکن است بشر روزی جنگ را از میان بردارد به وسیله کارل دویچ^۲ مطرح شد (Tusicsny, 2007: 426).

^۱ Security Community

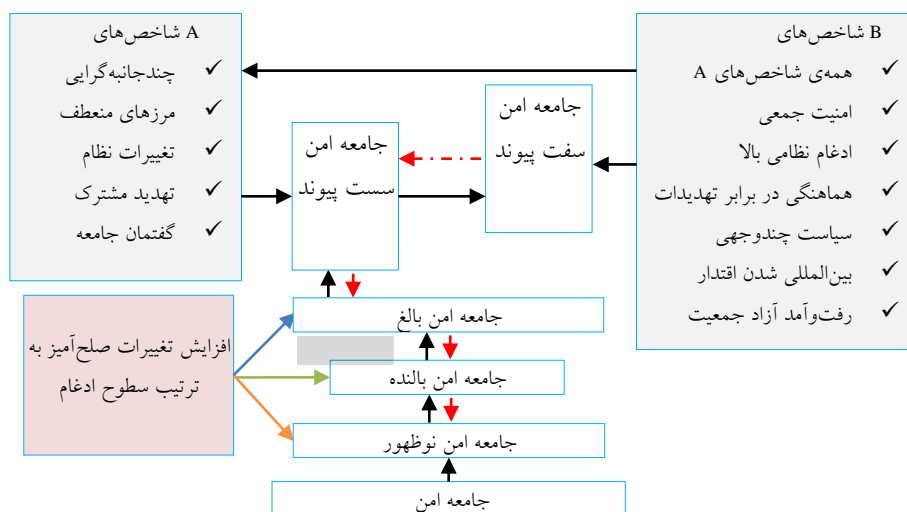
^۲ Karl Deutsch

این مفهوم در پایان جنگ سرد از سوی آدلر و بارت احیاء شد. این دو اندیشمند با تکمیل طرح دویچ، دو نوع جامعه امن سفت‌پیوند و سست‌پیوند را مطرح نمودند. از نظر آن‌ها جامعه امن سست‌پیوند از دولت‌های دارای حاکمیت تشکیل شده است که به‌دنبال انتظارات معقول هستند نه بیشتر؛ اما جوامع امن سفت‌پیوند اولاً درجه‌ای از همیاری را به نمایش می‌گذارند و به‌دنبال آن به چارچوب مشخصی برای تدبیر امور دست می‌یابند (امینی و محمودی، ۱۳۸۹: ۸۰). به هر رو نکته اساسی آن است که در جامعه امن، عملکرد اعضا مبتنی بر ساخت هویت‌های مشترک است که این ساخت در طول زمان و ناشی از ارتباطات فشرده میان دولت‌های عضو شکل می‌گیرد. بلامی مفهوم ایدئالیستی جامعه‌ی امن مورد نظر دویچ را با ترکیب عناصر رئالیستی ذیل تعبیر دژ منطقه‌ای^۱ جامعه‌ای می‌داند که در آن مرزهای بین خود یعنی اعضای این جامعه نسبت به دیگری یعنی دولت‌های بیرون از آن، بسیار متصلب‌تر از رابطه‌ی آن‌ها با این دولت‌ها قبل از شکل‌گیری جامعه‌ی امن خواهد بود. در این موارد، جوامع امن انتظار قابل اعتمادی از تغییرات صلح‌آمیز درون خود دارند، اما دولت‌های بیرون را تهدیدی برای هنجارها و هویت خود دانسته و براساس این انگاره عمل می‌کنند (Bellamy, 2004: 11). بلامی استدلال می‌کند این که یک جامعه‌ی امن تبدیل به یک دژ منطقه‌ای شود یا این که مرزها خود را منعطف‌تر و در نتیجه‌ی آن یک جامعه‌ی امن همگرا را شکل دهد متأثر از چهار ویژگی اصلی در نحوه‌ی ساخت آن جامعه است. این چهار ویژگی عبارتند از: ماهیت در حال تحول جامعه امن؛ میزان همپوشانی هنجاری جامعه با هنجارهای جهانی؛ میزان پیوندهای اجتماعی، نهادی و اقتصادی در جامعه امن و نهایتاً دامنه و کیفیت روابط بین خودی‌ها و دیگران (Bellamy, 2004: 13). این که اعضای جامعه‌ی امن دژ منطقه‌ای را در هم بشکنند یا نه با روشی که جامعه خود را شناسایی و روشی که امنیت را دنبال می‌کنند مشخص می‌شود. بلامی در پاسخ به این که امنیت چیست و چگونه دنبال می‌شود؟ امنیت را چارچوبی برای ساختن هنجارها،

^۱ Emanuel Adler and Michael Barnett

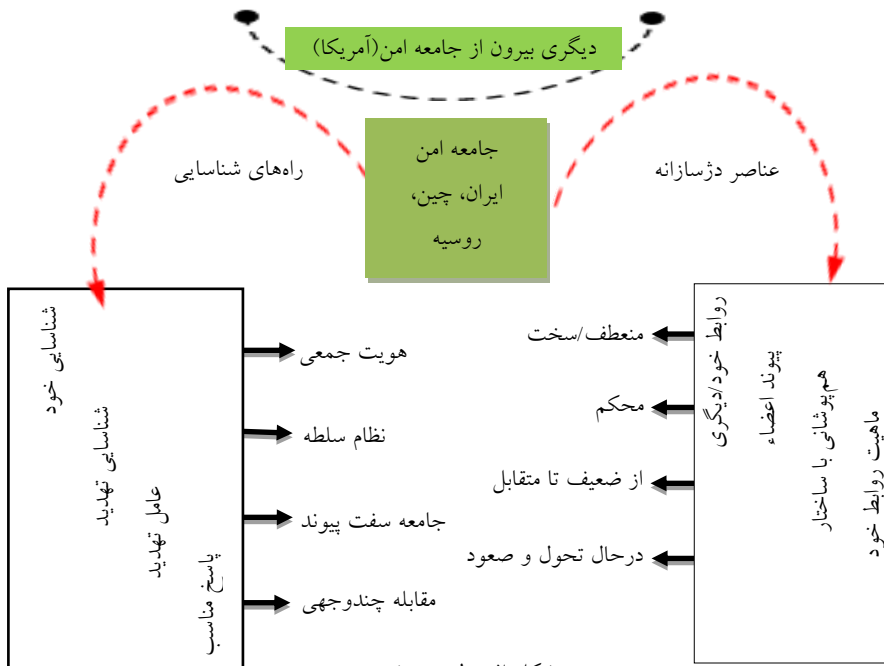
^۲ Regional Fortress

ارزش‌ها، علایق و هویت‌های یک جامعه امن و شامل شناسایی خود، شناسایی تهدید، شناسایی یک عامل برای مقابله با تهدید و شناسایی یک پاسخ مناسب می‌داند (Bellamy, 2004: 47-48). مجموع این عوامل با رسیدن به یک نقطه‌ی مشترک زمینه‌ی ایجاد هویت جمعی میان بازیگران جامعه امن را به وجود می‌آورد. این نوع هویت رابطه بین خود و دیگری را به نتیجه منطقی آن یعنی یکسان‌انگاری می‌رساند. یکسان‌انگاری فرآیندی شناختی است که در آن تمایز بین خود و دیگری تار می‌شود و در نهایت می‌توان آن را نادیده گرفت. بازیگرانی که دارای هویت جمعی هستند، منافع خود را در بالاترین سطح، براساس احساس همبستگی، اجتماع و وفاداری مشخص می‌کنند. به این ترتیب هویت جمعی منجر به ترغیب بازیگران به منظور تعریف رفاه دیگری به عنوان بخشی از خود می‌شود (Zehfuss, 2004: 56). شکل (۱) ساختار جامعه امن و شکل (۲) نحوه‌ی تطبیق آن بر موضوع این پژوهش را نشان می‌دهد.

شکل ۱. ساختار جامعه امن بلامی

(Roberts, 2002: 43)

شکل ۲. مدل پژوهش
(طرح استنتاجی نگارندگان)

۲. روش‌شناسی تحقیق

مبتنی بر هدف تحقیق حاضر را می‌توان یک تحقیق کاربردی دانست. از مهم‌ترین ویژگی‌های این نوع تحقیق آزمون کارایی نظریه‌های علمی و ارائه مجموعه دانش تایید شده در زمینه خاص است. روش پژوهش نیز تحلیل محتوای کیفی جهت‌دار است. در این روش آغاز پژوهش بر مبنای چارچوب مفهومی است که در قالب آن شناسایی متغیرها یا مفاهیم اصلی صورت می‌گیرد. در این روش به اصطلاح رمزها از تئوری یا یافته‌های تحقیق به دست می‌آیند. نقطه قوت این روش پشتیبانی از نظریه‌ی موجود و ایجاد فهم گسترده‌تر است (ایمان و نوشادی، ۱۳۹۰: ۲۵). براساس این روش داده‌های تحقیق با مراجعه به آراء و نظرات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) و در راستای عناصر چارچوب تئوریک انتخاب، استخراج و تفسیر می‌گردد.

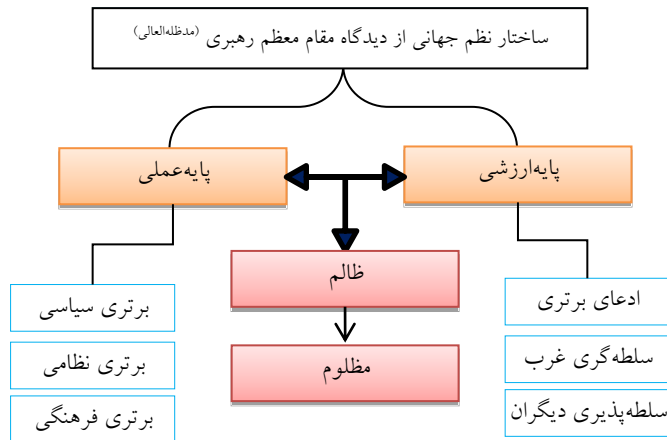
۳. تجزیه و تحلیل یافته‌ها

۳-۱. نگرش مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) به نظم جهانی حاکم

اهمیت مطالعه جابجایی نظم جهان حول محور قدرت‌ها بدان دلیل است که صلح، جنگ و امنیت سیستم بین‌الملل با این جابجایی‌ها ارتباط تنگاتنگی دارد (بوالحسنی، ادهمی، اصغرزاده، پژوهان‌فر و اصغرزاده، ۱۳۹۹: ۸۰). در این میان نظم جهانی به معنای قواعد ارزشی و جوهری حاکم بر آن از پس از جنگ دوم جهانی هژمونیک و با محوریت و رهبری ایالات متحده آمریکا بوده است. به واقع با فروپاشی بلوک تحت زعامت شوروی در سال ۱۹۹۱، غرب تحت رهبری آمریکا میدان را برای ادعای جهان‌شمول بودن هنجارهای خود آزاد دید و از آن زمان به بعد در پی گسترش این هنجارها برآمد. برقراری حاکمیت این نظم را مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) چنین توصیف می‌نماید: «بعد از جنگ اول جهانی، یک نظم جدیدی در عالم به وجود آمد؛ قدرت‌هایی برتر عالم شدند و بعد از جنگ دوم جهانی این نظم جهانی استقرار پیدا کرد و مدیریت عالم به شکل خاصی درآمد. در واقع غرب مدیریت جهان در اختیار گرفت» (مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، ۱۳۹۳).

با پیروزی انقلاب اسلامی، جمهوری اسلامی ایران بر پایه‌ی اصول، آرمان‌ها و ارزش‌های خود از همان آغاز پیروزی انقلاب با اتکاء به شعار «نه شرقی نه غربی» انگاره‌ی سلطه‌گرانه بودن نظم و ساختار جهانی را یکی از دال‌های مرکزی سیاست خارجی خود قرار داد. بنابراین رهبران جمهوری اسلامی مبتنی بر رویکرد انقلابی و تجدیدنظرطلبانه، نظم لیبرال موجود را به زیان بشریت دانسته و با آن به مقابله استراتژیک پرداخته‌اند (عباس‌تبار مفری و هاشمی میارکلائی، ۱۳۹۷: ۱۲۱). به پیوست این نگرش، محور و مرکز گفتمان مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) درباره‌ی این نظم، اتکاء آن بر تقسیم دنیا به دو رکن سلطه‌گر و سلطه‌پذیر یا ظالم و مظلوم است که در آن سلطه‌گر باید سیاست، فرهنگ و اقتصادش مسلط باشد (مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، ۱۳۹۹). به این ترتیب در منظومه‌ی فکری مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) سلطه‌گری ماهیت و هویت دولت‌های رهبری‌کننده‌ی این نظام است اما به موازات آن پذیرش این سلطه از سوی دولت‌های ضعیف‌تر به همان

نسبت آنان را در تلاش برای بقای سلطه‌شان تشویق می‌کند. به عبارتی فلسفه‌ی وجودی نظام سلطه استمرار این ماهیت دوگانه و البته روابط متقابل بین آنهاست (محمدزاده، ۱۳۹۷: ۲۱۹). با توجه به مباحث طرح شده ساختار نظم موجود از منظر مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) را می‌توان بدین صورت نشان داد؛

شکل ۳. ساختار نظم جهانی از دیدگاه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)
(طرح استنتاجی نگارندگان)

اعتقاد مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) به سلطه‌گرایانه بودن ذات نظم موجود که با تعبیر استبداد بین‌المللی (دهه ۶۰) و نظام سلطه (دهه ۸۰ به بعد) از آن یاد می‌کند، باعث شده ضدیت با این نظم به هسته‌ی مرکزی دکترین ایشان تبدیل شود. این ضدیت در راستای آیه ۴۱ سوره نساء^۱ ناظر بر وجه اسلامی و دینی و در جهت ارتقای جایگاه جمهوری اسلامی ایران در هندسه‌ی جدید نظم جهانی ناظر بر ابعاد ژئوپلیتیکی است (دهشیری و سلامت، ۱۳۹۸: ۳۶). از سوی دیگر ایشان این ضدیت برآمده از عدالت را علت خصومت و دشمنی رهبران این نظم با جمهوری اسلامی ایران می‌دانند. به عنوان مثال ایشان در این باره می‌فرمایند: «وقتی شما پرچم عدالت و معنویت را بلند می‌کنید، طبیعی است در دنیایی که رفتارش مبتنی بر زور است و فکرش مبتنی بر مادیّت است عکس‌العمل ایجاد می‌کند ...

۱. لَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا

وقتی شما عدالت را مطرح می‌کنید، تمدن و دنیای مبتنی بر سلطه و استکبار قهراً با شما مخالف می‌شود ... بنابراین، معارضه و مقابله‌ی دنیای سلطه با حرکت جمهوری اسلامی یک امر طبیعی و قهری است» (مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، ۱۴۰۱/الف).

در نهایت آن‌که با وجود غلبه و سلطه‌ی نظم موجود، اما مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) معتقد است تحولات جهانی حاکی از تغییر این نظم ۷۰ ساله‌ی حاکم به رهبری غرب است چرا که دو پایه‌ی اساسی این نظم یعنی پایه‌ی فکری و ارزشی و پایه‌ی نظامی و سیاسی آن دچار چالش و تزلزل شده است (مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، ۱۳۹۳).

۲-۳. جامعه‌ی امن سه‌گانه‌ی ایران، چین و روسیه

منطقه‌گرایی مشخصه‌ی بارز معماری تغییر یافته‌ی سیاست جهانی است که به طور خاص یک سر آن ابرقدرت موجود ایالات متحده و سر دیگر آن قدرت‌های بزرگ چین و روسیه و قدرت‌های منطقه‌ای مانند ایران، هند، برزیل و ... است. در این میان ماهیت ضدهژمونیک اتحاد سه‌گانه‌ی بین ایران، چین و روسیه که بسیاری از تحلیل‌گران هدف آن را شکل‌گیری یک اتحاد اثراتریک می‌دانند، برجسته‌ترین نمود ایجاد یک جامعه‌ی امن در مقابل یکدیگری تهدیدکننده است. همگرایی بین اعضای این جامعه در برخی موارد به صورت دوجانبه یعنی هر یک از این دولت‌ها با دولت دیگر است و در برخی موارد در بردارنده‌ی اقدامات و راهبردهای مشترک بین هر سه عضو است. به عنوان مثال در سال ۲۰۲۱، بین ایران و چین یک توافقنامه ۲۵ ساله امضا شد که از آن به عنوان توافق استراتژیک با هدف تقویت روابط اقتصادی، دفاعی و امنیتی یاد می‌شود. این قرارداد در دوره حسن روحانی، رئیس‌جمهور سابق ایران امضا شد اما ابراهیم رئیسی جانشین او براساس سیاست آسیامحور با تمرکز بر چین تقویت روابط با این کشور را دنبال کرده است (Singh Maini, 2022). این نوع توافق دوجانبه بین ایران و روسیه تحت عنوان توافق جامع همکاری‌های ۲۰ ساله در جریان سفر ابراهیم رئیسی به مسکو بر پایه‌ی برنامه‌های

مشترک نظامی مطرح شد. از این دست نوع روابط دوجانبه بین چین و روسیه نیز موارد بسیار زیادی وجود دارد که در این میان حمایت روسیه از روایت چینی‌ها در مورد تایوان و حمایت متقابل چین از روسیه در موضوع اوکراین، تصویر روشنی از مشارکت استراتژیک بین دو قدرت بزرگ ارائه است. درخصوص همگرایی‌های سه‌جانبه نیز می‌توان به توافق دیدگاه‌ها و برنامه‌های سه کشور در مسائلی مانند بحران سوریه (حفظ اسد)، برنامه‌ی هسته‌ای ایرن (ایجاد موازنه با غرب)، بحران کرونا (تاکید بر نقش آمریکا در شیوع آن)، بحران اوکراین (تاثیر برنامه‌های ناتو و آمریکا در شروع آن) اشاره کرد. اما در این میان برگزاری رزمایش‌های نظامی را می‌توان بارزترین نمود و حلقه‌ی دفاعی در مقابل دیگری تهدیدکننده علیه اعضای این جامعه نامید. سه کشور ایران، چین و روسیه اولین رزمایش دریایی مشترک خود را در سال ۲۰۱۹ در اقیانوس هند و منطقه دریای عمان انجام دادند. برخی رسانه‌های آمریکایی هنگام گزارش این مانور مشترک آن را انجام مانور به وسیله سه تن از بزرگ‌ترین دشمنان آمریکا توصیف کردند. سونگ ژونگ پینگ، مفسر نظامی چینی «هدف این رزمایش را تضمین امنیت کشتیرانی بین‌المللی به دلیل اهمیت حیاتی آن برای چین، روسیه و ایران می‌داند. چرا که بیشتر تجارت بین‌المللی روسیه با کشتی انجام می‌شود، ایران نیز برای صادرات نفت خود به کشتیرانی متکی است و در همین حال واردات نفت، گاز و تجارت خارجی چین به کشتیرانی بستگی دارد. بنابراین همکاری چین، روسیه و ایران در زمینه دریایی و به‌ویژه علیه هژمونی منطقه و دزدان دریایی، طبیعی است» (Shumei, 2022). در ادامه‌ی این فرآیند، سال ۲۰۲۲ رزمایش دریایی سه‌جانبه‌ی دیگری در شمال اقیانوس هند بین سه کشور برگزار شد که می‌توان آن را منعکس‌کننده‌ی همکاری فزاینده‌ی مثلث سه‌گانه‌ی ایرانی، روسی و چینی دانست.

منطق این همراهی سه‌گانه‌ی را به بهترین شکل ممکن هال برندز^۲ این گونه بیان می‌کند: «روسیه، چین و ایران همگی می‌دانند که اگر هر یک از آنها بی‌چون و چرا از واشنگتن یا

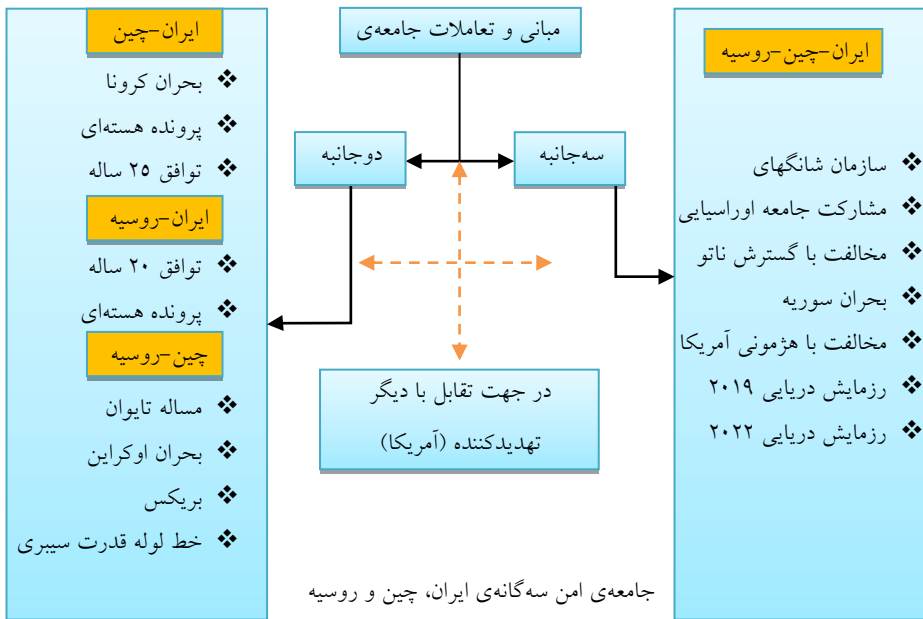
! Song Zhongping

۲. ستون‌نویس بلومبرگ و استاد دانشکده مطالعات بین‌المللی پیشرفته دانشگاه جان هاپکینز است.

متحدانش شکست بخورند، پس از شکست تنهاتر و آسیب‌پذیرتر خواهند شد. این دلیل کافی برای [این] قدرت‌های پیشرو در جهان است که با هم متحد شوند، چه آن‌ها را رسماً یک اتحادیه بنامیم یا نه» (برندز، ۱۴۰۱). این تردید برندز را می‌توان چنین پاسخ داد که اگرچه منطق این همراهی بیش از هر چیزی در دشمن مشترک نهفته است اما آنچه‌که باعث می‌شود این همراهی سه‌گانه را نه یک همگرایی تاکتیکی بلکه اتحادی راهبردی دانست تهدید ارزش‌ها و هنجارهای فکری، ژئوپلیتیکی، فرهنگی و اقتصادی این سه کشور از سوی همان دشمن مشترک است. البته برندز هم این همراهی را دارای بسیاری از مشخصه‌های اتحاد دانسته و معتقد است: «انتظار نداشته باشید که روسیه، ایران و چین برای یکدیگر خودکشی کنند، اما فکر هم نکنید که آن‌ها به یکدیگر اهمیت نخواهند داد» (Brands, 2022). مدعای این اهمیت دادن و همراهی استراتژیک را می‌توان در ورود ایران به سازمان همکاری شانگ‌های به عنوان مجمعی چندجانبه برای تسهیل این تعامل سه‌گانه دید. عضویت ایران در این سازمان بُردی استراتژیک است چرا که باعث ایجاد یک سیستم امنیتی منطقه‌ای براساس توازن میان روسیه و چین بدون حضور آمریکا می‌شود (صفری، احمدی و برزگر، ۱۳۹۹: ۱۱۹). در ارتباط با اهمیت و جایگاه این روابط سه‌گانه‌ی منتهی به جامعه‌ی امن مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) با تاکید بر آن که غرب با هرگونه تحرک دیپلماسی و گسترش روابط ایران، چین و روسیه مخالف است می‌فرماید که «جمهوری اسلامی با چین ارتباط برقرار می‌کند، آن‌ها عصبانی می‌شوند، با روسیه ارتباط سیاسی یا اقتصادی برقرار می‌کند، آن‌ها ناراحت می‌شوند، عصبانی می‌شوند...» (مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، ۱۴۰۰). مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) همچنین مبتنی بر نگرش ایجاد جامعه‌ی امن بین ایران و چین توافق تهران- پکن برای روابط استراتژیک ۲۵ ساله را کاملاً درست و حکمت‌آمیز و آن را درچارچوب سیاست نگاه به شرق از یک‌سو و سیاست‌های سلطه‌گرانه آمریکا از سوی دیگر ارزیابی کردند (مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، ۱۳۹۴). به همین منوال در ارتباط با روسیه ایشان حوادث جهانی را نشان دهنده نیاز ایران و روسیه به همکاری‌های روزافزون و متقابل و در این چارچوب مهار آمریکا [دیگری تهدید کننده] را

از جمله موارد مهم به عنوان نقطه‌ی مشترک برای همگرایی دو کشور می‌دانند (مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، ۱۳۹۷). حاصل مطالب ارائه شده در این بحث را می‌توان به صورت شکل زیر نشان داد:

شکل ۴. ساختار شکل‌گیری

(طرح استتاجی نگارندگان)

۳-۳. محورهای نظم انتقالی: اتحاد ضد نظام سلطه‌آبانه

پیتر فرانکوپان^۱ معتقد است در حالی که ما عادت کرده‌ایم به جهانی شدن در قالب لیبرال دموکراسی و به رهبری غرب فکر کنیم، اما شاهد جهانی سازی در یک نظم چندقطبی و مبارزه برای تعریف توازن جدید قدرت هستیم، به طوری که اکنون در کنار چین، روسیه و هند؛ کشورهای دیگری مانند ایران و ... در حال تبدیل شدن به قدرت‌های منطقه‌ای در سیستم جهانی هستند. با این استدلال او بیان می‌کند که در واقع، نظم جهانی مدتی است که به سمت «جهان پس‌آمریکایی» یا «دنیای پس‌غربی» حرکت کرده است (Araya, 2022). این

۱. مورخ کالج آکسفورد با زمینه‌ی مطالعاتی امپراتوری‌ها.

عنصر پس‌آمریکایی یا پس‌اغربی‌سازی اصلی‌ترین پارادایم همگرایی مثلث ایران، چین و روسیه برای مقابله با نظم موجود و ایجاد نظم جدید است. به واقع روسیه، ایران و چین اگرچه از بسیاری جهات اهداف سیاست خارجی متفاوتی دارند، اما در خصوص ایالات متحده به عنوان یک دشمن دارای اشتراک راهبردی هستند (Watts, 2020). به عبارت بهتر اتحاد روسیه، چین و ایران حول یک دیدگاه مشترک برای ایجاد یک نظم بین‌المللی جدید است که در فرآیند این نظم‌سازی هر کدام از این دولت‌ها محوری خاص در جهت تقابل با این نظام ضدسلطه به رهبری آمریکای هژمون هستند که در ادامه به بررسی آن‌ها پرداخته خواهد شد.

۳-۳-۱. چین محور نظم‌ساز نظم جدید

این نکته که همه‌ی کارشناسان و تحلیل‌گران به درجات متفاوتی معتقد به رویای چین برای تبدیل شدن به قدرت برتر جهانی و نظم‌ساز هستند چندان اغراق نیست. از همین رو بایدن از زمان ادای سوگند بر این ایده پایبند بوده که اجازه ندهد چین از آمریکا برای تبدیل شدن به رهبر جهانی پیشی بگیرد. انگاره‌ی تهدید چین به حدی از سوی آمریکا جدی است که لوید آستین^۱، وزیر دفاع این کشور، چین را بزرگ‌ترین تهدید برای ایالات متحده می‌داند. او معتقد است اگرچه روسیه نیز تهدید تلقی می‌شود اما چین برخلاف روسیه، ضمن آن که وجهه‌ی هدف اعلام شده‌ی خود یعنی بازسازی نظم جهانی را دارد در عین حال توانایی اقتصادی و نظامی برای انجام این کار نیز در دسترس آن است (Graceffo, 2022). به واقع قدرت اقتصادی روبه‌رشد چین به گونه‌ی اجتناب‌ناپذیری به سمت ایجاد یک نظم آسیایی پیش می‌رود، اما مرحله‌ی بعد از ایجاد این نظم هم‌چنان که رهبران این کشور آن را تحت عنوان تبدیل چین به قدرت پیشرو تا سال ۲۰۵۰ ترسیم کرده‌اند رسیدن به قدرت برتر بودن در سطح جهانی است. در کلام درست، مبتنی بر چشم‌انداز استراتژیک چین که پکن را دارای حق و مسئولیت برای حکومت بر جهان

---

۱ Lloyd Austin

می‌داند، از زمان دنگ شیائوپینگ^۱ به بعد عصر جدیدی برای چین در جهت تغییر نظم بین‌المللی بود (Saha, 2020: 2-3). به همین دلیل از آن زمان چین اشتیاق خود اگر نگوئیم برای جایگزینی، اما برای اصلاح سیستم بین‌المللی را در سر می‌پروراند. در این میان همه‌گیری کووید-۱۹ به وضوح آنچه را که قبلاً جنگ سرد دوم میان آمریکا و چین بر سر این اصلاح نظم نامیده می‌شد را تشدید کرد (Thompson, 2021: 92).

چرا که عملکرد چین در بحران جهانی کرونا، این کشور را به عنوان قوی‌ترین نامزدی که می‌تواند وظیفه احیای نظام بین‌الملل را بر عهده بگیرد معرفی کرد. به این ترتیب بیشتر از تضادهای ایدئولوژیک، ارزشی، هنجاری و تقابلی ژئوپلیتیکی بین چین و ایالات متحده که نشانه‌ها حاکی از تشدید آن در جهان پساکووید-۱۹ است (Moon, Jeong and Gardner, 2021: 291). آنچه که دنیا شاهد آن است غلبه‌ی تضاد بین دو کشور در تعریف نظم جهانی می‌باشد. به این معنا که چین بین نظم جهانی و نظم بین‌المللی تمایز قائل است. پکن صلح آمریکایی را مبتنی بر سه پایه‌ی ارزش‌های غربی، اتحادهای نظامی و نهادهای سازمان ملل متحد می‌داند و به جای این نظم معتقد به نظامی بین‌المللی است، نظامی که به رهبری سازمان ملل و اصول حقوق بین‌الملل اشاره دارد. در واقع اعتقاد چین به چنین نظامی، به معنای نظم جهانی بدون رهبری آمریکا است (Basu, 2020: 160). چین در جهت این هدف ابتکارات متعددی مانند اجماع پکن، «ابتکار کمربند و جاده»،^۲ تقویت نیروی دریایی و ... را در دستور کار قرار داده که در همین ارتباط رهبر انقلاب (مدظله‌العالی) در دیدار با شی جین پینگ^۳ احیای «جاده‌ی ابریشم» از سوی این کشور را ایده‌ای کاملاً منطقی و قابل قبول

^۱ Deng Xiaoping

^۲ Belt and Road Initiative

^۳ Xi Jinping

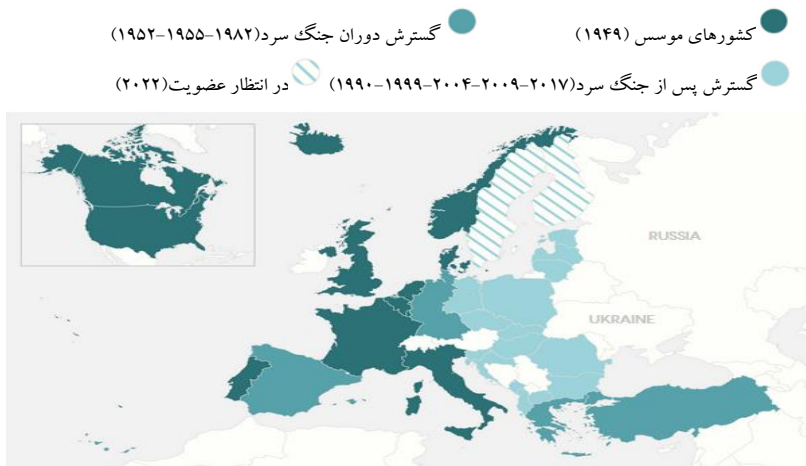

دانستند و به همین منوال پینگ با تایید نگرش مقام معظم رهبری^(مدظله‌العالی) این ابتکار را مسیری برای مقابله با الگوی آمریکایی تلقی کرد.

۳-۳-۲. روسیه محور تضاد ژئوپلیتیکی

سیاست خارجی روسیه در طول تاریخ همواره بر دو پایه‌ی ملاحظیات تاریخی و ژئوپلیتیکی استوار بوده است. چه در عصر آگاهی امپراطوری‌ها یعنی دوران تزارها و شوروی و چه امروزه یعنی عصر آگاهی ملی، بی‌وقفه شاهد درهم تنیدگی اهمیت جغرافیا با هویت ملی بوده‌ایم. به این ترتیب درک ژئوپلیتیکی برای روس‌ها اصل کاردینال در سیاست خارجی بوده و به همین علت سیاست خارجی این کشور همیشه شاهد رابطه دیالکتیکی بین ژئوپلیتیک و کنش بوده است (اعظمی، نظری و حسینی، ۱۳۹۷: ۳۳). از طرف دیگر در روسیه همواره نگرش ضدغربی با دامنه‌ی کم یا زیاد وجود داشته است. اما در دوره‌ی پوتین گفتمان اوراسیاگرایی و بعد تحول آن به نواوراسیاگرایی از سوی طراح آن یعنی الکساندر دوگین که او را عقل پوتین می‌نامند برپایه‌ی انتقاد از غرب در سیاست خارجی روسیه بسیار پر نفوذ و برجسته بوده است. این گفتمان معتقد است روسیه به دلیل تحقیر از سوی غرب باید از همگرایی با آن پرهیز و به جای آن به سمت گسترش روابط با پهنه وسیع اوراسیا تغییر یابد. این گفتمان بر پایه‌ی مخالفت با غرب چارچوبی مناسب برای احیای قدرت ژئوپلیتیکی روسیه بوده است (روحی، ۱۳۹۸: ۷۱). بحران اوکراین جدیدترین و آخرین محل تلاقی این رقابت ژئوپلیتیکی روسیه با غرب برای جبران تحقیر و بازگشت اعتبار خود به عنوان ابرقدرت است. چرا که از زمان فروپاشی شوروی سیاستمداران روس همواره از دست دادن تسلط دائمی بر اوکراین و قرار دادن آن در مدار غرب، را ضربه‌ی بزرگ به اعتبار بین‌المللی خود تلقی می‌کردند. به همین دلیل در سال ۲۰۲۲، پوتین جنگ با اوکراین را به عنوان بخشی از مبارزه گسترده‌تر علیه قدرت‌های غربی معرفی کرد که به گفته او قصد نابودی روسیه را دارند. در این میان بسیاری گسترش ناتو و تلاش اوکراین برای پیوستن به این سازمان را عاملی موثر در بروز جنگ اوکراین تلقی می‌کنند، چرا که

روسیه به علت گسترش تدریجی ناتو و تمایل پیوستن اوکراین در کنار انتظار فنلاند و سوئد برای ملحق شدن به این سازمان عملاً خود را در محاصره‌ی محدودیت‌های ژئواستراتژیک می‌دید. در این خصوص رهبر انقلاب (مدظله‌العالی) در دیدار پوتین ضمن محکوم دانستن جنگ بیان داشتند که: «در قضیه اوکراین چنان چه شما ابتکار عمل را به دست نمی‌گرفتید، طرف مقابل با ابتکار خود، موجب وقوع جنگ می‌شد، چرا که غربی‌ها با روسیه قوی و مستقل به کلی مخالف هستند ... لذا اگر راه در مقابل ناتو باز باشد حد و مرزی نمی‌شناسد و اگر جلوی آن در اوکراین گرفته نمی‌شد، مدتی بعد به بهانه کریمه، همین جنگ را به راه می‌انداختند» (مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، ۱۴۰۱/ب). نقشه‌ی زیر به خوبی گویای گستره‌ی محاصره‌ی ژئوپلیتیکی روسیه از سوی ناتو است؛

شکل ۵. نقشه مراحل گسترش ناتو

(Masters, 2022: 6)

۳-۳-۳. ایران محور تضاد ایدئولوژیکی

انقلاب اسلامی سال ۵۷ ایران را از ستون سیاست خارجی غرب و ایالات متحده که آن را جزیره ثبات می‌نامید خارج کرد. به این ترتیب با پیروزی انقلاب اسلامی و جایگزینی نظامی به جای حکومت طرفدار غرب روابط بین ایران و این بلوک به‌ویژه آمریکا به عنوان رهبر آن دچار تنش شد. از آن زمان به بعد اگرچه ماهیت این تنش مبتنی بر عناصر و

عوامل چندبُعدی شکل گرفته و ادامه یافته، اما ایدئولوژی و نظام اعتقادی تا حد بسیار زیادی چگونگی این روابط را تعریف و به آن فرم داده است. چرا که نگرش لیبرال دمکراتیک غرب به طور کلی و نظام سرمایه‌داری و فرهنگ آمریکایی به طور خاص در تقابل با اصول ایدئولوژی اسلامی است. بنابراین تقابل جمهوری اسلامی ایران و آمریکا یک تعارض اساسی است که به نظام فکری و عقیدتی این دو برمی‌گردد و به همین دلیل آمریکایی‌ها اسلام سیاسی و ایدئولوژی اسلامی را حیاتی‌ترین دشمن خود پس از شکست کمونیسم می‌دانند (Salehian and Mirzaei, 2021: 62). می‌توان گفت انقلاب اسلامی و در پیوستار آن برآمدن نظام جمهوری اسلامی تحولی بنیادین و منجر به تعریف و بازتعریف ارزش‌ها، اصول، مولفه‌ها، ساختارها و فرآیندهای حاکم در روند دولت-ملت‌سازی ایران معاصر بود. در این مسیر رهبران انقلاب مفهوم «بازگشت به خویشتن» به عنوان لازمه بازگرداندن ایران به جایگاه ملی و بین‌المللی خود را طرح کردند (Rajaei, 2007: 10). این بازگشت به خویش در دل خود دال‌هایی مانند به تصویر کشیدن غرب دشمن و ایده‌آل‌سازی گذشته از طریق پذیرش ایدئولوژی اسلامی داشت (Shoab, 2016: 59)، که در راستای این دال‌ها، تضاد ایدئولوژیک به یک پارادایم تعریف‌کننده سیاست خارجی ایران تبدیل گشت. این ایدئولوژیک بودن ضمن تعریف دوستان و دشمنان باعث شد تا سیاست خارجی جمهوری اسلامی علیرغم جوانی و کم‌تجربه‌گی، اهدافی به وسعت سراسر جهان برای خود تعریف کند و مقصد آن نیز تاثیرگذاری بر محیط و تغییر آن در جهت آمل خویش باشد (ملکی، ۱۳۸۵: ۷۱). به این ترتیب مقاومت ایدئولوژیک ایران و تغییر صحنه‌ی جهانی در برخی مقاطع متأثر از این مقاومت، جمهوری اسلامی را به محور ترس غرب و آمریکا تبدیل کرده است. گراهام فولر این امر را چنین توصیف کرده است: «غرب، به‌ویژه آمریکا، مسحور پدیده آیت‌الله خمینی است. وی به مثابه چهره‌ای مهم و غیرمتعارف، نماد تمامی نگرانی‌های عمیق غرب نسبت به اسلام رادیکال می‌باشد. پس از جنگ دوم جهانی، وی تقریباً بیش از هر رهبر خارجی دیگری در آمریکا، دشمن قلمداد

می‌شود ... که امریکا را با اصطلاحی قرون‌وسطایی توصیف کرده و درجاتی از شیطانیت را به آن نسبت داده است» (متقی، ۱۳۸۵: ۴۹). رهبر انقلاب (مدظله‌العالی) نیز به همین منوال با هشدار نسبت به ایدئولوژی‌زدایی به دلیل زیربنا دانستن آن در دشمنی با سلطه، نقش این ایدئولوژی در برابر جریان مسلط لیبرال دموکراسی غرب با به چالش کشیدن منطق استکباری آن را، بنیادین‌ترین سطح منازعه غرب و ایران تعریف می‌کند.

۳-۴. نمادهای نظم انتقالی: دژسازی برای تعدیل تهدید دگر خود

همان‌طور که نشان داده شد مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) معتقد به علائم و نشانه‌های بارزی در جهت تغییر نظم کنونی و ایجاد یک هندسه‌ی جدید از قدرت در ساختار نظام بین‌الملل است. ایشان با تاکید بر عدم ترسیم دقیق نظم آینده، معتقد است علی‌رغم این که نمی‌شود به دقت گفت که قالب نظم مورد انتظار چگونه است اما می‌شود یک خطوط کلی را ترسیم کرد که مطمئناً ضمن آن که در روند تحول نظم کنونی نقش دارند در نظم آینده نیز موجود هستند. ایشان افول آمریکا، انتقال قدرت از غرب به شرق و گسترش جبهه‌ی مقاومت را سه شاخص و خط ترسیم نظم آینده می‌دانند (مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، ۱۴۰۱/ج). این سه شاخص مبتنی بر سه محور چین، روسیه و ایران در چارچوب جامعه‌ی امن به واقع در کنار هم یک دژ منطقه‌ای را به وجود می‌آورند که خروجی آن همان نظم مورد اذعان مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) خواهد بود.

۳-۴-۱. چین راهبر افول هژمونی آمریکا

مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) خط اساسی اول در نظم انتقالی را انزوای آمریکا تعریف می‌کند. ایشان معتقد است: «آمریکا در نظم جدید جهانی منزوی خواهد بود. برخلاف آنچه ده بیست سال پیش بوش پدر گفت که امروز تنها قدرت مسلط دنیاست ... در این نظم جدیدی که من می‌گویم، آمریکا دیگر جایگاه مهمی ندارد» (مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، ۱۴۰۱/ج). در راستای این ایده‌ی رهبر انقلاب (مدظله‌العالی)، آن گونه که بیان شد و اغلب تحلیل‌گران نیز معتقدند چین به دلیل قابلیت‌های متعددی که دارد تبدیل به جدی‌ترین بازیگر نظم‌ساز در جهت تغییر قواعد نظم موجود شده و در این میان گرایش این کشور

برای به زیر کشیدن هژمونی آمریکا مهم‌ترین عنصر و محرک این نظم‌سازی می‌باشد. خود آمریکایی‌ها نیز سال‌هاست که به طرق مختلف به توانایی چین اذعان داشته و در نتیجه‌ی همین امر استراتژی امنیت ملی این کشور در سال ۲۰۱۷ و استراتژی دفاع ملی آن در سال ۲۰۱۸ چین را رقیب اصلی آمریکا تعریف کردند. در این میان کووید-۱۹ و اقداماتی مانند دیپلماسی ماسک، دیپلماسی گرگ جنگجو، کمک‌های داوطلبانه جهانی و موفقیت در مهار کرونا در دوره‌ای که سایر کشورها در بحران بودند، از سوی پکن فرصتی برای ظهور چین با اعتماد به نفس‌تر و تهاجمی‌تر برای ایفای نقش رهبری جهانی فراهم آورد، به نحوی که حتی اگر این کشور نتواند در آینده‌ای قابل پیش‌بینی، شکاف ایجاد شده توسط ایالات متحده را به تنهایی پر کند، با این حال، همه‌گیری آسیب‌پذیری‌های هژمونی ایالات متحده و توانایی‌های چین را برای به چالش کشیدن جدی این هژمونی بیش از گذشته آشکار کرد. برمبنای تکنیک ترتیب‌وتوالی زمانی عواملی مانند ابتکارات جهانی، تولید ناخالص داخلی، افزایش توان نظامی و در بازه‌ی زمانی کرونا عواملی مانند نفوذ در نهادهای جهانی، تصویرسازی از چهره‌ی خود، کمک‌های جهانی و ... را به عنوان محرک‌های پکن در رسیدن به رهبری جهانی و جایگزینی هژمونی آمریکا می‌توان ذکر کرد. البته از زمان دنگ شیائوپینگ تا سال ۲۰۱۹ چین مکرراً اعلام کرده مهم نیست چقدر توسعه یافته باشد اما هرگز به دنبال هژمونی نخواهد بود. ولی برخی معتقدند این سیاست اعلامی، بازتاب انزواگرایان آمریکایی در قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم است که معتقد بودند ایالات متحده به دنبال کنترل سیستم بین‌المللی و همچنین راه‌حل‌های نظامی نیست ولی در زمان و در واکنش به رویدادها، هر دو را انجام داد (Freeman, 2010: 1). طرح شی جین پینگ برای تبدیل چین به قدرت پیشرو جهانی تا سال ۲۰۵۰، تأییدگر همین سخن و تمایل پکن برای رسیدن به هژمونی مطلق بر کل سیستم بین‌المللی است (Gerwin, 2018: 4). جدول زیر بیانگر رفتار چین نسبت به ارکان نظم تحت هژمونی ایالات متحده آمریکاست.

جدول ۱. رفتار چین در قبال ارکان نظم بین‌الملل

رکن فرعی	شواهد
----------	-------

<ul style="list-style-type: none"> • نگرش: شدیداً مشکوک؛ آن را تهدید و مجرای برای مهار چین تلقی می‌کند • منافع همسو با نظم: پیچیده؛ عموماً اتحادهای آمریکا را سیاست مهار می‌داند • سطح عمومی حمایت: ضعیف • جدی گرفتن مجموعه قواعد: نامعلوم • خط سیر: منفی به معنی کاهش تساهل نسبت به نقش نظامی آمریکا 	هژمونی آمریکا
<ul style="list-style-type: none"> • منافع همسو با نظم: ضعیف تا متوسط • سطح عمومی حمایت: متوسط • جدی گرفتن مجموعه قواعد: ضعیف • خط سیر: منفی در راستای اقتدارگرایی داخل و به چالش کشیدن نظم خارج 	نظم لیبرال جهانی

(Mazarr, Heath & Cevallos, 2018: 62)

۳-۴-۲. روسیه تسهیل‌گر انتقال سخت قدرت

مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) رهبر انقلاب خط اساسی دوّم نظم جدید را انتقال قدرت از غرب به آسیا می‌داند. ایشان در این باره می‌فرمایند: «امروز قدرت‌های غربی هم اقتدار سیاسی دارند، هم اقتدار علمی دارند، هم اقتدار فرهنگی دارند، هم اقتدار اقتصادی دارند ... البته تعبیر درست‌ترش این است که بگوییم داشتند، و دارند آرام‌آرام از دست می‌دهند ... در این نظم جدید، این حالت از غرب به آسیا منتقل خواهد شد» (مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، ۱۴۰۱/ج). در توضیح این روند باید گفت اگرچه چین اصلی‌ترین و جدی‌ترین گزینه‌ی مدنظر اندیشمندان در این روند انتقال به‌ویژه در بُعد سیاسی است اما می‌توان گفت تضاد روسیه با غرب و آمریکا به عنوان یک قدرت بزرگ و متحد چین زمینه‌ی این تسهیل انتقال قدرت است. علت این نقش روسیه آن است که چندقطبی‌سازی به عنوان آرمان این کشور هم‌زمان به دنبال ایجاد چالش در برابر سلطه غرب بر نظم بین‌المللی و نیز مبنایی برای همکاری با کشورهایی است که رویکرد هنجاری مشترکی در برابر این نظم دارند (Grajewski, 2022: 166). این روند به خصوص در دوره‌ی پوتین بر سیاست خارجی این کشور غالب شده است. چرا که انگاره‌ی او باز تعریف هویت روسیه به عنوان یک قدرت بزرگ و برتر بر پایه‌ی جایگاه، ظرفیت و توانمندی‌های روسیه است. در واقع کرملین دوره‌ی پوتین هدف کلیدی یعنی تاکید مجدد بر قدرت بزرگ را در دستور کار قرار

داده است و در این میان الحاق کریمه، مداخله نظامی در سوریه و ... ابزارهایی برای رسیدن به این هدف بودند. به این معنا بازگرداندن وضعیت روسیه به قدرت بزرگ بودن همچنان هدف اصلی روسیه است و تنها چیزی که برای رسیدن به این امر تغییر کرده روش‌های رسیدن به آن است (یاری، ۱۳۹۹: ۴۸۳). به سادگی می‌توان اذعان داشت اگرچه چین همچنان مدار توجه در جهت انتقال قدرت در سطح نرم از غرب به شرق است اما روسیه بر پایه‌ی کنش‌های ژئوپلیتیکی و در حوزه‌ی قدرت‌سازی براساس مولفه‌های سخت تلاش دارد خود را به عنوان آغازکننده‌ی این فرآیند تعریف کند. چرا که برخلاف چین اهداف روسیه کاملاً روشن است و با قدرت در جهت تحقق آن‌ها نیز حرکت می‌کند. پایان دادن به سلطه آمریکا و نظم جهانی تک‌قطبی، احیاء سیستم چندقطبی، بازیابی ردپای جهانی روسیه و شکستن وحدت غرب مهم‌ترین این اهداف هستند که پوتین با بی‌اعتبار کردن مفاد دفاع دسته‌جمعی پیمان آتلانتیک شمالی (ماده ۵)، تضعیف اتحادیه اروپا و از بین بردن ایمان جوامع غربی به دولت‌هایشان، تلاش می‌کند ضمن در هم شکستن وحدت غرب به آن اهداف جامعه عمل بپوشاند (Kagan, Bugayova and Cafarella, 2019: 9).

۳-۴-۳. ایران قطب محور مقاومت^۱

مقام معظم رهبری^(مدظله‌العالی) با تاکید بر فکر و جبهه‌ی مقاومت به عنوان خط سوم انتقال نظم می‌فرماید: «روحیه‌ی مقاومت در مقابل زورگویی و قدرت‌طلبی و سلطه‌طلبی قدرت‌های سلطه‌گر را جمهوری اسلامی به وجود آورد» (مقام معظم رهبری^(مدظله‌العالی)، ۱۴۰۱/ج). مقاومت به عنوان مقوله‌ای رهایی‌بخش در قالب پارادایم برخورد با سلطه و مبتنی بر قدرت روایت انقلاب است. این مقاومت پویا و نه منفعلانه برگرفته از قرآن و سنت رسول‌الله است. به همین دلیل مهم‌ترین پیامد انقلاب اسلامی را باید چالش در برابر هژمونیک‌گرایی و سلطه جهان غرب بر مناطق پیرامونی دانست (هاشم‌پور و حقیقی، ۱۳۹۹: ۲۲۲). در جهت قدرت‌یابی برای این چالش، جبهه مقاومت در سطح گفتمانی به وسیله امام

^۱ Axis of Resistance

خمینی (ره) مطرح و از لحاظ تاسیسی و در سطح بین‌الملل در سال‌های آغازین رهبری مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) پدیدار گشت. از آن زمان به بعد ایشان با تشریح ابعاد، نتایج، بایدها و نبایدهای این جبهه نقش بی‌بدیلی در تولید ادبیات جبهه مقاومت داشته‌اند (خداپرست و زعیمی‌نژاد، ۱۴۰۱: ۹۵). جبهه مقاومت در شکل عملی یک ائتلاف ژئوپلیتیک شامل بازیگران دولتی (ایران، عراق، فلسطین، سوریه و یمن) و غیردولتی (حزب‌الله، انصارالله، حماس، حشدشعبی و جهاد اسلامی) است که منافع مشترک ملی و ایدئولوژیک دارند و تلاش می‌کنند نظام سلطه با محوریت ایالات متحده آمریکا را نقد کنند. این جبهه در واقع انعکاس هویت برآمده از انقلاب اسلامی ایران در جهان خارج است (نجف‌زاده، حیدرپور و ترابی، ۱۴۰۰: ۱۳۶). راهبرد جمهوری اسلامی ایران در ایجاد، حفظ، تقویت و گسترش محورمقاومت ضمن افزایش نقش منطقه‌ای آن، به همجواری با حوزه کنش و منافع قدرتهای بزرگ متعارض انجامیده و قابلیت ژئوپلیتیکی و عمق راهبردی ایران را ارتقاء داده است (باقری، امیدی و یزدانی، ۱۴۰۰: ۷۵). سال ۲۰۰۶ و در بحبوحه جنگ رژیم صهیونیستی و حزب‌الله لبنان، کاندولیزا رایس، وزیر امور خارجه وقت آمریکا به صراحت اعلام کرد که جهان شاهد تولد خاورمیانه جدید است. حق با او بود اما نه به آن شکلی که او انتظار داشت، چرا که این جنگ به جای تضعیف حزب‌الله و حامی آن ایران، تنها بر قدرت و اعتبار آن چه به عنوان محور مقاومت شناخته می‌شود افزود (Mohseni Hussein Kalout, 2017)، و از همین رو برخی ظهور این محور تحت رهبری ایران را بزرگ‌ترین چالش آمریکا در غرب آسیا می‌دانند.

نتیجه بحث اصلی مقاله یعنی محورها و نمادهای نظم انتقالی با توجه به مطالب طرح شده را می‌توان بدین صورت نشان داد؛

جدول ۲. محورها، نمادها و عناصر نظم انتقالی

محورها	رسالت	نمادها	مولفه‌ها
چین	نظم‌سازی	افول هژمونی	اجماع پکن

Condoleezza Rice

ابتکار کمر بند و جاده			
قدرت اقتصادی			
موفقیت در بحران کرونا			
الحاق کریمه	تسهیل انتقال قدرت	تقابل ژئوپلیتیکی	روسیه
بحران اوکراین			
مخالفت با گسترش ناتو			
خط لوله قدرت سیبری	تقویت محور مقاومت	تضاد ایدئولوژیکی	ایران
جنگ ۳۳ روزه			
بحران سوریه			
جنگ یمن			

(طرح استنتاجی نگارندگان)

۴. نتیجه گیری و پیشنهادات

حافظه‌ی تاریخی نظام بین‌الملل همواره شاهد نوعی از نظم جهانی حاکم بر ساختار بوده است. تحول، تغییر و پویایی در ذات این نظام باعث شده تا چرخه‌هایی از جایگزینی قدرت و نظم به وجود بیاید، اگرچه در برخی موارد حتی چندین قرن یک نظم حاکم بر آن بوده باشد. اما با پایان جنگ سرد و فروپاشی نظام دوقطبی برخی از اندیشمندان صحبت از پایان تاریخ و ایدئولوژی به میان آوردند بدین معنا که نظم کنونی با رهبری آمریکای هژمون بی‌رقیب باقی خواهد ماند. این در حالی بود که وقایع و تحولات دهه‌های بعد نشان داد در زیر پوست نظام بین‌الملل آنچه بیش از ایده‌ی پایان تاریخ واقعیت دارد، حرکت نظم کنونی به سوی تغییر است. به این ترتیب در سال‌های گذشته بسیاری از اندیشمندان در طیف‌ها و مکاتب مختلف به این تغییر که روزی بسیاری آن را اغراق می‌پنداشتند اذعان دارند، اگرچه در نحوه، شرایط و زمان وقوع آن اختلاف نظر وجود دارد. در همین ارتباط رهبر انقلاب اسلامی مقام معظم رهبری ^(مدظله‌العالی) در یکی از آخرین سخنرانی‌های خود جهان را در آستانه‌ی نظمی نوین دانستند که از سوی بسیاری از رسانه‌های جهان این پیش‌بینی ایشان مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. لذا هدف این مقاله فهم محورها و ابعاد نظم انتقالی یعنی دروه‌ی مابین نظم کنونی و نظم جدید بود که مقام معظم رهبری ^(مدظله‌العالی) از آن‌ها تحت عنوان علائم و نشانه‌ها یاد کردند. مبتنی بر دو پیش‌فرض رهبر انقلاب

(مدظله‌العالی) یعنی نقش‌آفرینی جمهوری اسلامی در نظم انتقالی و این که دولت‌های مخالف نظام سلطه بر پایه‌ی تهدید مشترک با یکدیگر متحد می‌شوند، پژوهش محورها را سه‌گانه‌ی اتحاد ایران، چین و روسیه قرار داد. بررسی‌ها حاکی از آن بود که این سه کشور ذیل نظریه‌ی الکس بلامی متاثر از تهدید ارزش‌هایشان در سطوح اقتصادی، سیاسی و ژئوپلیتیکی از سوی آمریکا یک جامعه‌ی امن بین خود و یک دژ در مقابل این تهدیدکننده ایجاد کرده‌اند که همگرایی در موضوعاتی مانند بحران سوریه، پرونده هسته‌ای، بحران کرونا و ... در سطوح دوجانبه و سه‌جانبه نمونه‌های این همراهی در جامعه‌ی امن برای تامین امنیت اعضاء می‌باشد. هر دولت حاضر در این جامعه‌ی امن مبتنی بر توانایی، ظرفیت و نوع تهدیدی که از سوی آمریکا بر آن وارد می‌شد تبدیل به محوری در جهت تضعیف نظم کنونی شد. در این مسیر چین با ابتکارات متعددی به محور نظم‌ساز در مقابل نظم موجود، روسیه با توجه به تهدیدات ژئوپلیتیکی غرب به محور تقابل ژئوپلیتیکی و ایران به محور تضاد ایدئولوژیکی با نظام سلطه‌ی موجود تبدیل شد. در ادامه‌ی این فرآیند هر دولت در چارچوب محور خود برای ایجاد دژسازی در مقابل تهدیدکننده‌ی مشترک رسالت و وظیفه‌ای به عهده گرفت که این رسالت به نماد آن تبدیل شد. بدین معنا چین نماد رهبری‌کننده‌ی افول هژمونی، روسیه نماد تسهیل‌گر انتقال قدرت و ایران نماد تقویت محور مقاومت در تقابل با نظم موجود است. بر پایه‌ی این محورها و نماد که رد پای هر کدام از آن‌ها در بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) به وفور یافت می‌شود و به برخی از آن‌ها اشاره شد ایشان نظم ۷۰ ساله‌ی موجود را در آستانه‌ی افول و تغییر ترسیم کردند. در راستای سیاست‌گذاری و تجهیز برای این نظم جدید همان‌گونه که رهبری (مدظله‌العالی) بر آمادگی و تعیین نقش جمهوری اسلامی در این مسیر هشدار دادند پیشنهادات این پژوهش عبارتند از؛

۱. متوازن‌سازی روابط: ژان بَدن قرن‌ها پیش موقعیت ژئوپلیتیکی را تعیین‌کننده‌ی سیاست خارجی می‌دانست و این درباره‌ی ایران به شدت صادق است. لذا جمهوری اسلامی باید از

این ظرفیت ویژه‌ی خود از طریق ایجاد ارتباط تنگاتنگ‌تر با دوستان و تعدیل تنش‌ها با رقبا در جهت باقی ماندن در موازنه قدرت بهره‌گیری نماید؛

۲. ایجاد نظام منطقه‌ای امنیت‌محور: تلاش در راستای ایجاد نظام امنیت منطقه‌ای مشترک اگرچه می‌تواند سخت باشد اما غیرممکن نخواهد بود و این امر مسیری میان‌بر در جهت تامین اهداف جمهوری اسلامی در نگرش به آینده است. اقدام در تنش‌زدایی با عربستان طی چند ماه گذشته می‌تواند نمونه‌ای از استراتژی برای رسیدن به این نظم منطقه‌ای باشد؛

۳. توجه به جایگاه قدرت نرم: اتکاء بر افزایش ضریب نفوذ قدرت نرم به‌ویژه در میان افکار عمومی کشورهای که نقاط مشترک فرهنگی با جمهوری اسلامی دارند مبنای دیگری در تعیین نقش ایران خواهد بود؛

۴. بهبود چشم‌انداز رشد اقتصادی: با توجه به آن‌که توانایی نظامی یکی از پیش‌شرط‌های اصلی در مسیر پیش‌رو است و ایران در این حوزه قدرتی مهم است، لذا به‌نظر می‌رسد توجه به حوزه اقتصاد به خصوص در بُعد داخلی می‌تواند نتایج قابل قبولی در این مسیر به همراه داشته باشد. ایجاد ارتباط با سازمان‌های منطقه‌ای همچون شانگ‌های و حل چالش‌های منطقه‌ای و ... می‌تواند بازوی کمک‌کننده به اقتصاد باشد؛

۵. قلمروسازی: یکی از وجوه بارز در شکل‌گیری نظم آینده ایجاد خط دوستی‌ها در نظام بین‌الملل است. در این روند جمهوری اسلامی با توجه به جایگاه ویژه در حوزه‌هایی مانند پزشکی، نانو، توان هسته‌ای، موشکی و ... می‌تواند زمینه‌ی ایجاد ائتلاف‌های ژئوپلیتیکی جدید را فراهم سازد.

فهرست منابع و مآخذ

الف. منابع فارسی

- مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، سیدعلی (آبان ۱۴۰۱/ج)، بیانات در دیدار دانش‌آموزان، دفتر حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، قابل دسترسی در: <https://farsi.khamenei.ir/speech>

- content?id=51259 [دستیابی ۲۰ بهمن ۱۴۰۱].
- مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، سیدعلی (اردیبهشت ۱۴۰۰)، سخنرانی تلویزیونی خطاب به ملت ایران، دفتر حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=47771> [دستیابی ۲۰ بهمن ۱۴۰۱].
  - مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، سیدعلی (بهمن ۱۳۹۴)، دیدار رئیس جمهوری چین با رهبر انقلاب (مدظله‌العالی)، دفتر حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=32059> [دستیابی ۲۰ بهمن ۱۴۰۱].
  - مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، سیدعلی (بهمن ۱۳۹۹)، بیانات در ارتباط تصویری با مردم آذربایجان شرقی، دفتر حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=47366> [دستیابی ۲۰ بهمن ۱۴۰۱].
  - مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، سیدعلی (شهریور ۱۳۹۳)، بیانات در دیدار با اعضای مجلس خبرگان رهبری، دفتر حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=27356> [دستیابی ۲۰ بهمن ۱۴۰۱].
  - مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، سیدعلی (شهریور ۱۳۹۷)، دیدار رئیس جمهوری روسیه با رهبر انقلاب (مدظله‌العالی)، دفتر حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=40426> [دستیابی ۲۰ بهمن ۱۴۰۱].
  - مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، سیدعلی (شهریور ۱۴۰۱/الف)، بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در هفتمین اجلاس مجمع جهانی اهل بیت (ع)، دفتر حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=50878> [دستیابی ۲۰ بهمن ۱۴۰۱].
  - مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، سیدعلی (شهریور ۱۴۰۱/الف)، بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در هفتمین اجلاس مجمع جهانی اهل بیت (ع)، دفتر حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=50878> [دستیابی ۲۰ بهمن ۱۴۰۱].
  - اعظمی، هادی؛ نظری، محمد و حسینی، سیدعلی (۱۳۹۷)، *رقابت ژئوپلیتیک روسیه و آمریکا در اوکراین (۲۰۱۷-۲۰۰۴)*، پژوهش‌نامه ایرانی سیاست بین‌الملل، سال ششم، شماره ۲، ۵۲-۲۱.
  - امینی، آرمن و محمودی، زهرا (۱۳۸۹)، تکوین جامعه امن؛ به مثابه راهکاری ثبات‌افزین در روابط ایران و کشورهای منطقه، فصلنامه مطالعات سیاسی، سال سوم، شماره ۹، ۹۸-۷۷.
  - ایمان، محمدتقی و نوشادی، محمودرضا (۱۳۹۰)، تحلیل محتوای کیفی، فصلنامه پژوهش، سال سوم، شماره ۲، ۴۴-۱۵.
  - باقری، محسن؛ امیدی، علی و یزدانی، عنایت‌الله (۱۴۰۰)، تاثیر محوره مقاومت بر عمق استراتژیک جمهوری اسلامی ایران، مطالعات سیاسی جهان اسلام، دوره دهم، شماره ۲، ۹۲-۶۵.

- برنڈز، هال (شهریور ۱۴۰۱)، اتحاد روسیه، ایران و چین در برابر ایالات متحده، دیپلماسی ایران، قابل دسترس در:
<http://irdiplomacy.ir/fa/news/2014373/%D8%A7%D8%AA%D8%AD%D8%A7%D8%AF-%D8%B1%D9%88%D8%B3%DB%8C%D9%87-%D8%A7%DB%8C%D8%B1%D8%A7>
 [دستیابی ۲۰ بهمن ۱۴۰۱].
- بوالحسنی، خسرو؛ ادهمی، عبدالرضا؛ اصغرزاده، اصغر؛ پژوهانفر، مرتضی و اصغرزاده، اکبر (۱۳۹۹)، امنیت جمهوری اسلامی ایران با تغییر قدرت‌های بزرگ تا سال ۲۰۴۰ میلادی، فصلنامه امنیت ملی، سال یازدهم، شماره ۴۱، ۳۴-۷.
- جنکینز، ریچارد (۱۳۸۱)، هویت اجتماعی، ترجمه تورج یاراحمدی، تهران: انتشارات شیرازه.
- خداپرست، یونس و زعیمی‌نژاد، سلمان (۱۴۰۱)، مقایسه‌ی گفتمان جبهه مقاومت اسلامی و گفتمان نظام سلطه در غرب آسیا، فصلنامه گفتمان سیاسی انقلاب اسلامی، دوره اول، شماره ۲، ۱۱۱-۹۰.
- درج، حمید و فلاحت‌پیشه، حشمت‌الله (۱۳۹۸)، صف‌آرایی ایران، روسیه و چین در مقابل آمریکا در صفحه ژئوپلیتیک اوراسیا، پژوهش‌های جغرافیای سیاسی، دوره چهارم، شماره ۱، ۶۲-۲۳.
- دهشیری، محمدرضا و سلامت، امیرحسین (۱۳۹۸)، نظام سلطه در اندیشه و دیدگاه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، پژوهش‌های راهبردی انقلاب اسلامی، سال دوم، شماره ۶، ۷۲-۳۳.
- روحی، محبوبه (۱۳۹۸)، تاثیر روابط متقابل اقتصادی بر مناسبات سیاسی روسیه و ترکیه (۲۰۱۶-۲۰۰۲)، پایان‌نامه دکتری روابط بین‌الملل، دانشگاه آزاد اسلامی آمل، دانشکده علوم انسانی.
- شریعتی‌نیا، محسن (۱۳۹۹)، روابط ایران و چین؛ گذار از مثلث رمانتیک به پیوند پابدار، فصلنامه رهیافت‌های سیاسی و بین‌المللی، دوره یازدهم، شماره ۳، ۱۱۳-۹۵.
- صفری، فرزانه؛ احمدی، حمید و برزگر، کیهان (۱۳۹۹)، ایران و محور چین- روسیه در آسیای مرکزی، فصلنامه آسیای مرکزی و قفقاز، شماره ۱۰۹، ۱۳۸-۱۰۴.
- عباس‌تبار مقری، رحمت و هاشمی میارکلایی، سیدمحمد (۱۳۹۷)، مختصات نظم موجود و مطلوب جهانی از دیدگاه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، فصلنامه مطالعات انقلاب اسلامی، سال پانزدهم، شماره ۵۲، ۱۳۵-۱۱۷.
- متقی، ایراهیم (۱۳۸۵)، تقابل دو ایدئولوژی بررسی الگو و فرایند تقابل‌گرایی آمریکا علیه ایران، نشریه زمانه، سال پنجم، شماره ۳۳، ۵۳-۴۴.
- محمدزاده، علی (۱۳۹۷)، چیرستی نظام سلطه و چگونگی مقابله با آن از دیدگاه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، فصلنامه سیاست‌پژوهی، دوره پنجم، شماره ۹، ۲۵۱-۲۱۳.
- ملک‌زاده، محمد (۱۴۰۱)، چشم‌انداز تمدن نوین جهانی از دیدگاه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، دوفصلنامه پژوهش‌های گفتمان تمدنی انقلاب اسلامی، دوره دوم، شماره ۳، ۲۶۷-۲۵۴.
- ملکی، عباس (۱۳۸۵)، کندوکاو در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران: مفاهیم مطرح و فرآیند

- انجام در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه راهبرد یاس، سال دوم، شماره ۵، ۸۶-۵۳.
- نجف‌زاده، فاطمه؛ حیدرپور، ماشاءالله و ترابی، محمد (۱۴۰۰)، نقش جبهه مقاومت اسلامی در سیاست‌گذاری عمومی ایران در مقابله با تحریم‌های یک‌جانبه آمریکا، فصلنامه مطالعات دفاع مقدس، دوره هفتم، شماره ۴، ۱۵۴-۱۱.
  - هاشم‌پور، پیروز و حقیقی، علی‌محمد (۱۳۹۹)، رابطه انقلاب اسلامی ایران و محورمقاومت در هویت‌بخشی، پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام، سال دهم، شماره ۴، ۲۴۲-۲۱۱.
  - یاری، احسان (۱۳۹۹)، پوتین و الحاق کریمه به روسیه؛ واکاوی ژئوپلیتیکی از اقدام روسیه در الحاق شبه‌جزیره کریمه، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره پنجاه‌ودوم، شماره ۲، ۴۹۹-۴۷۷.

ب. منابع انگلیسی

- Araya, Daniel (October 2022), America's Global Dominance Is Ending: What Comes Next?, Centre for International Governance Innovation, Available at: <https://www.cigionline.org/articles/americas-global-dominance-is-ending-what-comes-next/> [accessed 9 February 2023].
- Basu, Titli (2020), Sino-US Disorder: Power and Policy in Post-COVID Indo-Pacific, Journal of Asian Economic Integration, Vol. 2, No. 2, 159-179.
- Bellamy, Alex J. (2004), Security Communities and their Neighbours: Regional Fortresses or Global Integrators?, United States: Palgrave Macmillan[doi: <http://library.lol/main/5DC9438BAF0874A6BCEA4C3B71BD43D7>].
- Brands, Hal (2022), Can the US take on China, Iran and Russia at the same time?, Klymenko Time, Available at: <https://klymenko-time.com/en/novosti/smogut-li-ssha-srazitsya-s-kitaem-iranom-i-rossiej-odnovremenno/>[accessed 2 February 2023].
- Falk, Richard (February 2004), World Order, Princeton University, Available at: <https://pesd.princeton.edu/node/696>[accessed 9 February 2023].
- Freeman, Jr (2010), China's Challenge to American Hegemony, The Middle East Policy Council, Available at: mepc.org/speeches/chinas-challenge-american-hegemony[accessed 12 February 2023].
- Gerwin, Carolina (2018), How the rise of China's economic and military power leads to conflict, University College Londone, (eBook)[DOI: [grin.com/document/510892](https://eprints.ucl.ac.uk/510892/)].

- Graceffo, Antonio (November 2022), The Greatest Threats to U.S. National Security: Russia, China, and Iran, *Modern Diplomacy*, Available at: <https://moderndiplomacy.eu/2022/11/30/the-greatest-threats-to-u-s-national-security-russia-china-and-iran-terrorism/>[accessed 12 February 2023].
- Grajewski, Nicole (2022), An Illusory Entente: The Myth of a Russia-China-Iran Axis, *Asian Affairs*, Vol 53, No 1, 164-183.
- Kagan, Frederick W.; Bugayova, Nataliya and Cafarella, Jennifer (2019), *Confronting the Russian Challenge*, United States: the Institute for the Study of War and the Critical Threats Project[doi: <https://www.understandingwar.org/report/confronting-russian-challenge>].
- Masters, Jonathan (October 2022), *Ukraine: Conflict at the Crossroads of Europe and Russia*, Council of Foreign Relations, Available at: <https://www.cfr.org/backgrounder/ukraine-conflict-crossroads-europe-and-russia>[accessed 12 February 2023].
- Mazarr, Michael J.; Heath, Timothy R. and Cevallos, Astrid Stuth (2018). *China and the International Order*, Calif: Rand Corporation[doi: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR2400/RR2423/RAND_RR2423.pdf].
- Mohseni Hussein Kalout, Payam (2017), *Iran's Axis of Resistance Rises: How It's Forging a New Middle East*, Belfer Center, Available at: <https://www.belfercenter.org/publication/irans-axis-resistance-rises-how-its-forging-new-middle-east>[accessed 9 February 2023].
- Moon, Chung-in.; Jeong, Soo Yeon and Gardner, Samuel (2021), Cold War Discourse and Geopolitical Flashpoints in Post-Covid-19 Northeast Asia, *Journal for Peace and Nuclear Disarmament*, Vol. 4, pp 284-307.
- Rajaei, Farhang (2007), *Islamism and Modernism: The Changing Discourse in Iran (Modern Middle East Series)*, United States: University of Texas Press.
- Roberts, Christopher (2022), *Southeast Asia: moving beyond the construction of a nascent security community?*, dissertation Master of Political Science, Queensland: university of southern[doi:https://www.researchgate.net/publication/277988834_Southeast_Asia_moving_beyond_the_construction].
- Saha, Rushali (2020), *Primed for Competition: US-China Relations in post-COVID World Order*, Centre for Air Power Studies, Available at:

<http://capsindia.org/wp-content/uploads/2021/10/0f91a114-1376-4562-b944-7ef2848f435c.pdf>[accessed 2 February 2023].

- Salehian, Tajeddin and Mirzaei, Vali (2021), Investigating the Balance of Power between Iran and the United States after the Islamic Revolution, *Journal of Contemporary Research on Islamic Revolution*, Vol 3, No 7, 53-74 .
- Shoab, Muhammad (2016), US-Iran Nuclear Standoff: A Constructivist Approach, *Journal of Strategic Affairs*, Vol. 1, No. 1, 49-73.
- Shumei, Leng (Jan 2022), China, Russia, Iran to hold joint maritime exercise: report, *Global Times*, Available at: <https://www.globaltimes.cn/page/202201/1246333.shtml>[accessed 2 February 2023].
- Singh Maini, Tridivesh (May 2022), The Complexities of the Iran-China-Russia Triangle, *The Geopolitics*, Available at: <https://thegeopolitics.com/renewed-alliances-a-trans-caspian-middle-corridor-brings-kazakhstan-closer-to-turkey/>[accessed 2 February 2023].
- Thompson, Graeme (2021), Globalization, Geopolitics, and the U.S.–China Rivalry after Covid-19, *Journal of Applied History*, Vol 3, No 1-2, 72-94.
- Tusicisny, Andrej (2007), Security Communities and Their Values: Taking Masses Seriously, *International Political Science Review*, Vol. 28, No. 4, 425–449.
- Watts, Clint (May 2020), Triad of Disinformation: How Russia, Iran, & China Ally in a Messaging War against America, *Alliance For Securing Democracy*, Available at: <https://securingdemocracy.gmfus.org/triad-of-disinformation-how-russia-iran-china-ally-in-a-messaging-war-against-america/>[accessed 9 February 2023].
- Zehfuss, Maja (2004), *Constructivism in International Relations: The politics of reality*, United Kingdom: Cambridge University Press.